

„HISTORISCHE” TEKENINGEN VAN M.J.C. WEGENAAR

Jacq. F.C.M. Bijnen

1. Rijksarchief Noord-Brabant (RANB), Archief van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant, inv.nr. 408: correspondentie 1975-1979, brief 282 met bijlagen, d.d. 24-10-1975 (= antwoord op brief nr. 280).
2. Opgegeven is de verhouding breedte en hoogte van 2:1, door meting van het negatief stelden we de verhouding vast op 4:3. Omrekening vanaf een ander negatief op dezelfde filmstrook, van een prent waarvan de maten wel konden worden bepaald aan de hand van het origineel, geven als waarschijnlijke breedte en hoogte van de gezochte tekening: 27,0 x 20,2 cm. Ook moet de mogelijkheid niet worden uitgesloten dat met de maat 9 x 4,5 cm door het Genootschap 19 x 14,5 cm wordt bedoeld, en een dus vergissing (tikfout?) is.
3. Stadsarchief 's-Hertogenbosch, collectie uitgaande correspondentie 1955, brief dd. 22-2-1955.
4. RANB, Archief van het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant, inv.nr. 383: correspondentie 1948-1979, kopie d.d. 25-2-1955 van de brief van J. Mosmans d.d. 1-6-1951.
5. Zie noot 4.
6. Zie noot 3. Zie over M.J.C. Wegenaar ook P.A. Scheen, *Lexicon Nederlandse Beeldende Kunstenaars 1750-1950* (2 dln., 's-Gravenhage 1970) II, 569 en F.G. Waller (bewerkt door W.R. Juynboll), *Biografisch woordenboek van Noord-Nederlandsche graveurs* (Amsterdam 1938), 357.
7. Jan Mosmans ('s-Hertogenbosch 1870-1966) was historicus, hij heeft o.a. een studie aan Jeroen Bosch en diens werk gewijd. Alphons Mosmans ('s-Hertogenbosch 1872-1953), broer van Jan, was musicus en componist.

In verband met de voorbereiding van een publikatie over het voormalige adellijk huis van Zeelst, zochten we naar de historische achtergrond van een tekening voorstellende 't Slot te Zeelst (afb. 1). Het spoor leidde naar een verzameling tekeningen die wordt toegeschreven aan M.J.C. Wegenaar. Deze collectie, eertijds berustend in het prentenkabinet van het Provinciaal Genootschap te 's-Hertogenbosch, is sinds juli 1986 ondergebracht in de bibliotheek van de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg. We troffen er een aantal „originele” schetsen aan van kastelen, slotjes, adellijke huizen, militaire gevechtshandelingen en portretten.

Van de door ons gezochte afbeelding, die van 't Slot te Zeelst, beschikten we over een fotografische kopie, rechts beneden ondertekend met „J. Meerhout”. Volgens informatie van het prentenkabinet van het Provinciaal Genootschap in 1975¹ zou de betreffende tekening (waarschijnlijk) door M.J.C. Wegenaar gekopieerd zijn naar een tekening van J. Meerhout; de afmetingen zouden 9 x 4,5 cm zijn.

Helaas bleek de gezochte tekening in de verzameling M.J.C. Wegenaar niet aanwezig te zijn. Wel beschikte de bibliotheek over een fotonegatief gemaakt in de tijd dat de afbeelding nog wél voorhanden was. Daarvan kon worden afgeleid dat de in 1975 opgegeven maten niet juist kunnen zijn.²

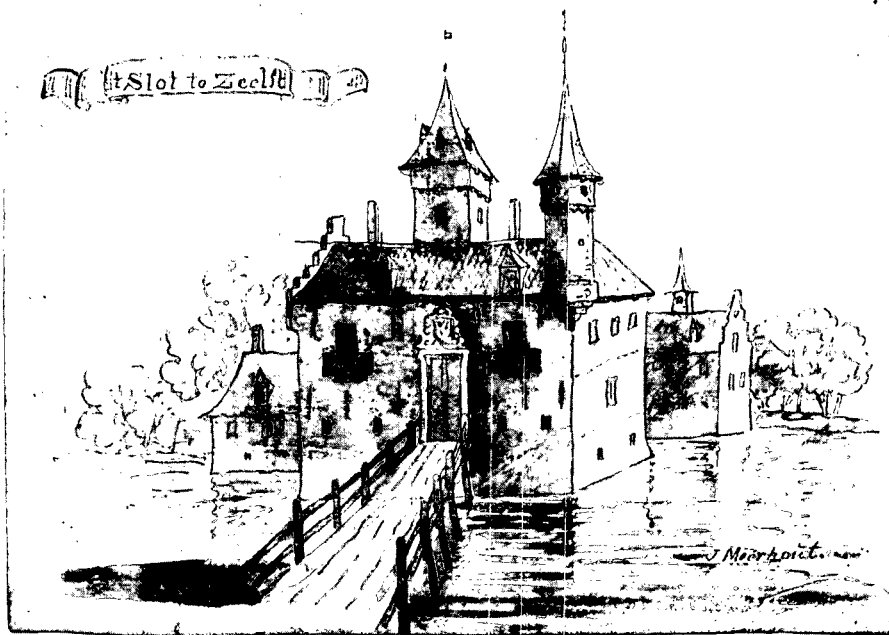
De persoon M.J.C. Wegenaar

Martinus Johannis Cornelis Wegenaar werd op 7 juni 1834 te 's-Hertogenbosch geboren als zoon van de spiegelmaker Jan Abraham Wegenaar en Christina Adriana Jacoba Beltz.³ Wegenaar was, volgens een verklaring van historicus Jan Mosmans uit 's-Hertogenbosch,⁴ die hem persoonlijk gekend heeft, restaurateur van schilderijen. In de jaren 1860-1865 verbleef Wegenaar in Friesland ten huize van familie van Mosmans. Hier hield hij zich bezig „... met het restaureren en wellicht ook het vervaardigen van schilderstukken”.⁵ Op 16 mei 1883 vestigde M.J.C. Wegenaar zich in Rosmalen en huwde er met Maria Francisca Jansen uit Vught; hij overleed op 3 maart 1909.⁶

Uit de verklaring van Mosmans citeren we: „Omstreeks 1900 of 1910 hebben Jan en Alphons Mosmans⁷ genoemd Weegenaar toevallig eens opgezocht, toen hij metterwoon in Rosmalen gevestigd was. Zijn klein huis stond vrij vooraan in het dorp aan den grooten weg. Weegenaar kwam ons voor, als een kleine en ietwat gewichtig en geheimzinnig doende man wanneer hij over schilderijen en schilderstukken sprak. Hij liet ons o.m. een groote oude schilderij zien met allerlei spreekwoorden er op uitgebeeld. Weegenaar was

Afb. 1

Schets van 't Slot te Zeelst; deze moet worden toegeschreven aan de collectie „Falsificaties M. Wegenaar” (Brabantica Collectie, Bibliotheek Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg).

toen, in zijne periode van nabootsingen en vervalschingen te maken, denklijk reeds lang doende. Wat het woord vervalschingen betreft hier door mij gebruikt, het is niet de eerste maal dat het ten zijnen opzichte gebezigd wordt. Het is al vele jaren geleden, dat jhr. O. van Sasse Van IJsselt⁸ verdachte teekeningen van W. in een omslag collectioneerde, op het Genootschap bewaarde en met een sprekend opschrift, (als het woord hier door mij gebruikt!) voorzag”.

Vervolgens somt Mosmans een aantal verdachte of vervalste werken van Wegenaar op: (1) een gezicht op 's-Hertogenbosch uit het laatste decennium van de twaalfde eeuw, (2) twee geschilderde portretten, voorstellende de Bossche schilder Quirinus van Amelsfoort en Maria Mosmans, zijn echtgenote (welke werken de gebroeders Mosmans steeds hebben gezien als het werk van Wegenaar!), (3) een vluchtige aftekening van een quasi-portret van Alard du Hamel, ondertekend door Jheronimus Bosch (!); en talrijke namaaksels, onder andere: (4) van Jan van Amstel, (5) enkele Vughtse pastoors, (6) meer werk van Jeroen Bosch. Mosmans schrijft wel dat Wegenaar niet aan *alle* vervalsingen schuldig is.

Ook heeft de historicus J.H. van Mosselveld in 1955 twee (tot dan toe onbekende) tekeningen van krijgshandelingen te Tilburg tijdens de Tachtigjarige Oorlog weten aan te duiden als „falsificaties van Wegenaar”⁹.

Er was dus voldoende grond om op onze hoede te zijn wat betreft de authenticiteit van de kopie van 't Slot te Zeelst waarover wij beschikten.

De collectie Wegenaar

De drie dozen, waarin de verzameling wordt bewaard, hebben het veelzeggende opschrift „Falsificaties M. Wegenaar”. De verzameling bestaat uit 222 tekeningen: 64 portretten en 158 kastelen, stadsgezichten, historische gebeurtenissen en dergelijke. Het overgrote deel van de tekeningen is vervaardigd op 18e eeuws papier. Enkele portretten zijn op perkament getekend. Een aantal bladen bevat het watermerk van de stad Amsterdam. Het grootste deel van de tekeningen heeft aan drie zijden een begrenzing die

8. Hier wordt bedoeld Jhr. A.F.O. van Sasse van Ysselt.

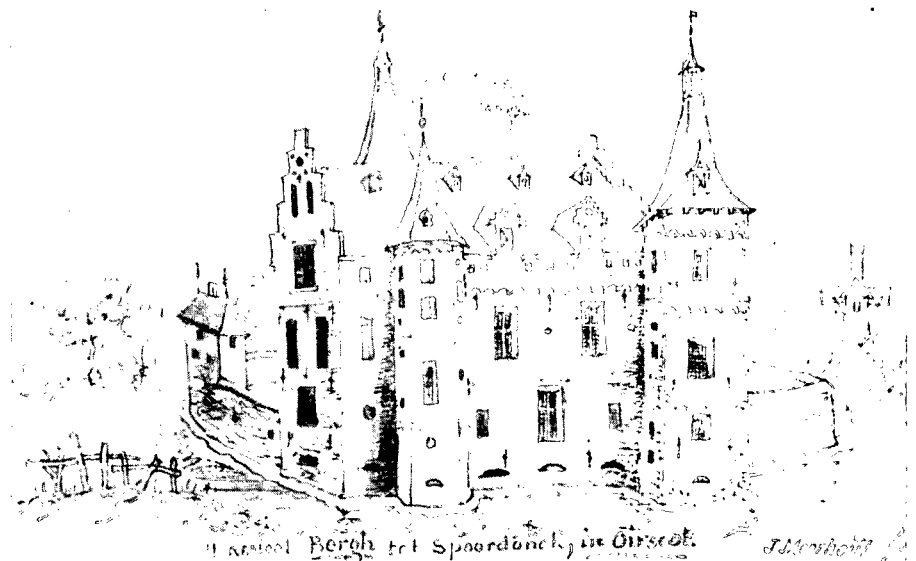
9. J.H. van Mosselveld, Twee merkwaardige tekeningen en hun historische achtergrond, in: *Van heidorp tot industriestad*, Bijdragen tot de studie van het Brabants Heem V (Tilburg, 1955), 115-119.

doet denken aan lossnijding met een scherp voorwerp uit een groter vel papier. In die gevallen heeft de vierde zijde een begrenzing die een zeer sterke gelijkenis vertoont met de verkleuring die men vaak kan constateren aan de folioranden van 17e- en 18e-eeuwse protokollen die men in de archieven kan aantreffen. De scherpte van de afgesneden papierranden en de puntige hoeken van de bladen geven aan dat de tekeningen nooit in omloop zijn geweest. Bij een proef om vast te stellen of het papier van meerdere tekeningen afkomstig zou zijn van hetzelfde vel, konden we vaststellen dat dit soms het geval was. Zo zijn portretten van Samuel Everweyn, Eustachius van Andel, Petrus van Balen en Cornelus Hanecops, respectievelijk van 1629, 1589, 1672 en 1616, gesneden uit één vel perkament (!).

Ook zijn er twee portretten getekend op de rugzijde van papier dat is gesneden uit één blad van een bouwtekening die dateert uit de 18e eeuw. Blijkens de bijschriften betreft het hier de portretten van C. Vladeracken (gedateert 1601) en Jacob Sweerts (met het jaartal 1662). Er zou dus een tijdsruimte van 61 jaar zitten tussen de vervaardiging van deze portretten (!).

Afb. 2

Eén van de twee „identieke” tekeningen van „Kasteel Berg” te Oirschot, uit de verzameling „Falsificaties Wegenaer” (formaat: 19,5 x 12 cm; Brabantica Collectie, Bibliotheek Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg). Let op de perspectief-fouten: men kijkt in de binnenplaats en tegelijkertijd tegen de dakranden van de torenspitsen. De toren rechts lijkt er later bijgetekend, evenals de ommuring van de binnenplaats. De windmolen is historisch onjuist: er heeft in de nabijheid van dit huis nooit een windmolen gestaan, wél, en tot op heden, een watermolen.

De kwaliteit van de tekeningen en hun historische betrouwbaarheid

De meeste schetsen zijn gewassen pentekeningen, sommige met wit gehoogd. De portretten zijn vanuit tekentechnisch opzicht slecht te noemen. Zo zijn oren zeer dilettantisch weergegeven en ook is opvallend dat de tekenaar kennelijk absoluut niet heeft begrepen hoe de snit van de kleding van de personen in elkaar heeft gezeten. De afgebeelde gebouwen zijn perspectivisch onkundig en bouwtechnisch op veel punten onwerkkelijk terwijl de lichtval en schaduwpartijen niet logisch zijn weergegeven.

Om een waardeoordeel te kunnen vormen over de historische betrouwbaarheid van de schetsen van 't Slot te Zeelst, richtten we onze aandacht speciaal op een drietal schetsen van andere kastelen/adellijke huizen: (1) „Kasteel Berg” en (2) „Huis Bijsterveld”, beide te Oirschot, en (3) „Huis Boonberg” te Oerle. Van deze drie gebouwen troffen we van elk twee vrijwel identieke schetsen aan: één op klein formaat (circa 10 x 8 cm) en één op groter formaat (circa 20 x 12 cm).

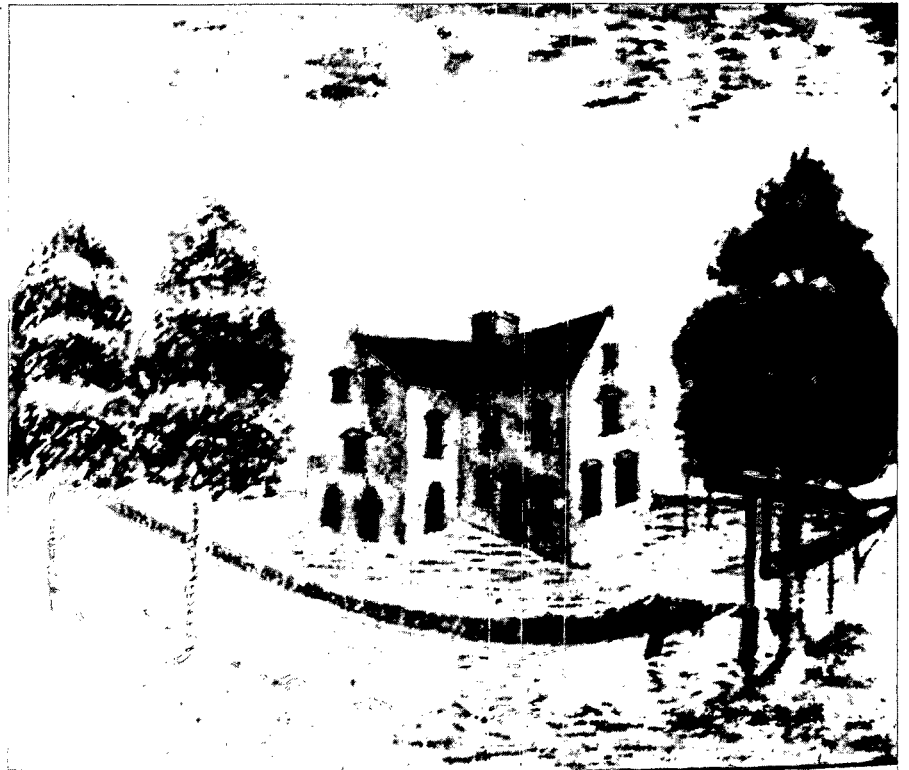
De afbeelding van 't Slot te Zeelst behoort, hoewel niet bekend is of hiervan ooit twee exemplaren hebben bestaan, en ook het origineel niet (meer) voorhanden is, qua stijl, uitvoering en signering bij deze groep.

Deze dubbelafbeeldingen met verschillend formaat riepen twijfels op over hun historische betrouwbaarheid. Twee tekeningen waren te vergelijken met andere, blijkens het bijschrift, dezelfde objecten. In het derde geval was geen afbeelding voor vergelijking bekend, de falsificatie zou op een andere wijze moeten worden aangetoond.

Deze afbeeldingen in tweevoud vertonen de kenmerken van dezelfde tekenhand en laten dezelfde onvolkomenheden in tekentechniek zien. De achtergronden zijn steeds gestoffeerd met vage krabbels en wat bossages: de situaties lijken beslist niet ter plaatse getekend. De bijschriften van de tekeningen doen sterk denken aan een 19e eeuws handschrift en lijken door één hand te zijn geschreven. Vanuit de hier geschetste achtergrond zullen we de drie schetsen gaan bespreken.

Afb. 3

Prent van de schets van A.C. Brock, omstreeks 1825 vervaardigd naar een oudere afbeelding. Helaas kon de verblijfplaats van de oudere afbeelding niet worden achterhaald. Een schepenakte uit 1772, waarin de voorwaarden van de verkoop van dit huis ten behoeve van sloop zijn beschreven, geeft een gedetailleerde opsomming van ruimten binnen dit gebouw, waaraan de tekening van Brock voldoet (SAREK, Oirschot, Oud-rechterlijk Archief Oirschot-Best, inv.nr. 304D, fol. 1-4vo; zie hierover ook: B. Aarts, Ten Bergh-Oirschot, in *Het Brabants Kasteel II* (1989), 15-27). Door Brock wordt dit geen „kasteel” genoemd maar „huis”, zoals ook in de Oirschotse archieven steeds gesproken wordt over „het huis ten Berg”.

Ten Berg, of het Huis te Spoorbank te Oirschot.

Van het „Kasteel Berg” bestaat naast de tekening van Wegenaar (afb. 2) een schets door A.C. Brock (afb. 3), die vervaardigd is naar een oudere afbeelding.¹⁰ Het „Huis Bijsterveld” bestaat nog en hiervan is eveneens, naast een tekening van Wegenaar (afb. 4), een schets van Brock bekend (afb. 5). Bovendien zijn er van dit gebouw foto's bekend die van omstreeks 1910 dateren (afb. 6).¹¹

Bij onderlinge vergelijking blijkt dat het hier om duidelijk verschillende gebouwen gaat. Toch zijn deze tekeningen van Wegenaar soms als illustratie gebruikt.¹²

De tekening voorstellende het „Huis Boonberg” te Oerle moet op louter fantasie berusten (afb. 7 en 8). Hoewel de voorstelling van het gebouw de nodige twijfels oproept en er nooit sporen van een uit steen opgetrokken versterkt huis in Oerle zijn aangetroffen, kunnen deze argumenten op zich natuurlijk niet volstaan om de schets als betrouwbaar af te wijzen. Er is literatuur voorhanden

10. A.C. Brock, *De Stad en Meiry van „s Hertogenbosch ...* (enz.), (Schijndel 1978), 252-252(bis); handschrift uit omstreeks 1825. Brock schrijft letterlijk over zijn tekening: „... afgeteekend naar zeker afbeeldzel, dat van hetzelfde nog voorhanden is”.

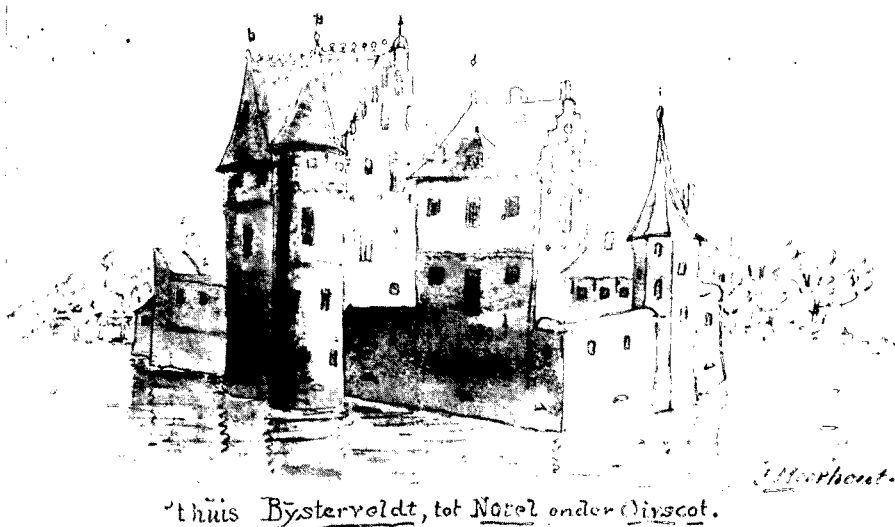
11. Streekarchief Regio Eindhoven-Kempenland (SAREK), Oirschot.

12. O.a.: A. van Oirschot, *Middeleeuwse kastelen in Noord-Brabant* (Meppel 1981), 130 en 133.

Afb. 4

Eén van de twee „identieke” tekeningen van „huis Bijsterveld” te Oirschot, uit de verzameling „Falsificaties Wegenaer” (formaat: 20 x 11,2 cm; Brabantica Collectie, Bibliotheek Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg).

Vergelijking van deze schets met een afbeelding uit omstreeks 1825 van de St. Oedenrodense koster A.C. Brock „en met een foto uit omstreeks 1910, maakt het duidelijk dat de tekening met signering „J. Meerhout” op fantasie berust.

waarin sprake is van een kasteel Boonberg te Oerle. In de (voor zover bekend) oudste beschrijving over Oerle, die van J.B. Gramaye uit 1610, wordt gerept van een vrouw Clementina, die haar kasteel zou hebben overgedragen aan het klooster van Postel. Zij wordt in deze beschrijving ook de stichteres van de kerk genoemd. Voorts meldt Gramaye dat aan de linkerkant van de kerk hoekige torentjes staan, met brede grachten rondom, en dat vroeger bij de ingang een brug lag, waarvan tot voor kort de fundamenten nog bestonden: dat alles zouden de restanten van het kasteel van deze plaats zijn. Ook zou „de plek die midden uit het water oprijst - als van een kasteel - en die de Boonberg genoemd wordt” en krachtens schenking van dezelfde Clementina, behoren tot het pastorale erfgoed.¹³

In de eeuwen volgend op het werk van Gramaye hebben verschillende kronieken en geschiedschrijvers, wanneer het zij over een kasteel te Oerle schreven, deze passage kritiekloos overgenomen. Zo schreef in 1876 de priester-historicus

Afb. 5

Prent door A.C. Brock, uit omstreeks 1825, van het „Kasteel Bijsterveld”. Deze prent vertoont gelijkenis met foto's uit recentere tijd (zie afb. 6).

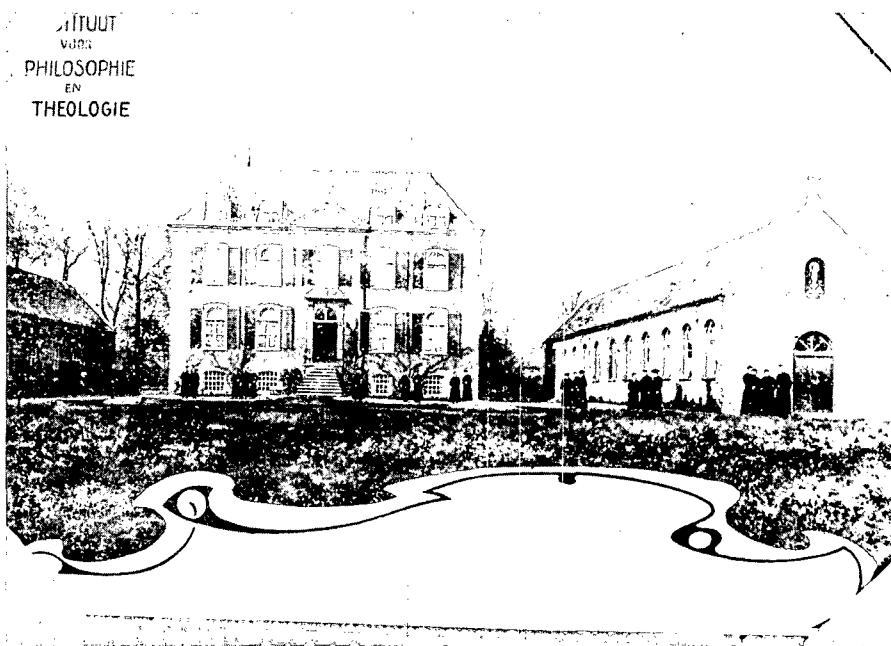

13. J.B. Gramaye, *Taxandria: in qua Antiquitates et decora Regionum ...* (enz), (Brussel 1610), 98-100.

L.H.C. Schutjes: „*De adellijke vrouwe Clementina, die voor de stichteres der kerk van Oerle gehouden wordt, vermaakte haar kasteel Boonberg aan de abdij Floreffe*”. Als voetnoot geeft hij hierbij: „*Van het oude kasteel Boonberg bestaat nog een gedeelte der gracht*”.¹⁴

Afb. 6

Foto uit omstreeks 1910 van het kasteel Bijsterveld te Oirschot. (SAREK, Oirschot, fotocollectie, nr. 1864). A.C. Brock vervaardigde omstreeks 1825 van dit gebouw een tekening gelijkend op deze situatie (zie afb. 5).

We zijn zo uitvoerig ingegaan op de beschrijving van literatuur over het adellijk huis van Oerle omdat hieruit duidelijk wordt, welke bronnen Wegenaar mogelijk heeft benut bij het tekenen van deze „historische” afbeeldingen. In een hiervoor aangehaalde beschouwing over de betrouwbaarheid van twee tekeningen van krijgshandelingen tijdens de Tachtigjarige Oorlog, is er al op gewezen dat Wegenaar zijn „historische” tekeningen kennelijk heeft gebaseerd op gegevens die hij heeft geput uit archiefstukken of uit bekende geschiedkundige werken.¹⁵ Ook vonden wij op een aantal schetsen die historische gevechtshandelingen uitbeelden, uitgeknipte en erbij geplakte passages over die handelingen welke afkomstig zijn uit geschiedkundige boeken.¹⁶

Wat de tekening van Oerle betreft kon door archeologisch onderzoek worden aangetoond dat het „eilandje” dat door Gramaye wordt aangeduid als „*de plek die midden uit het water oprijst - als van een kasteel - en die de Boonberg genoemd wordt*”,¹⁷ is aangelegd tussen het einde van de veertiende en het begin van de zestiende eeuw, toen de „adellijke” familie van Oerle al twee eeuwen haar allodium aan Postel had overgedragen. Bovendien is op de bewuste plek geen enkel spoor van vroegere bewoning aangetroffen. Ook het terrein, waar de familie van Oerle vermoedelijk vóór 1250 gewoond heeft en dat later door kerk en kerkhof werd ingenomen, leverde geen enkel spoor van enig stenen bouwsel.¹⁸ Conclusie is dat zowel het kasteel als zijn naam louter berust op fantasie van de tekenaar, die vermoedelijk, direct of indirect, beïnvloed is door de hiervoor genoemde onbetrouwbare beschrijving.

14. L.H.C. Schutjes, *Geschiedenis van het Bisdom 's-Hertogenbosch* (5 dln., St. Michielsgestel 1870-1876), 5, 338.

15. Zie noot 9, blz. 116.

16. Zie hierover ook: C.M.E. Ingen-Housz, *Uit onze prentenverzameling*, M.J.C. Wegenaar, in: *Brabantia* 5 (1956), 151-154.

17. Overigens heeft deze plek in de volksmond wel steeds Boonenberg geheten.

18. J.F.C.M. Bijnen, *Een omgracht woongebied van middeleeuwse adel te Oerle*, in: *Het Kempenproject 2, een regionaal-archeologisch onderzoek in uitvoering*, J. Slofstra e.a. (red.), (Waalre 1985), 67-75.

Signering van de tekeningen in de verzameling Wegenaar

Opvallend is dat geen enkele maal de naam van Wegenaar zelf of zijn initialen op de tekeningen voorkomen. Een gedeelte van de tekeningen is anoniem. Enkele exemplaren hebben een verwijzing naar de maker van de (zogenaamde) oorspronkelijke prent, bijvoorbeeld: „naar van Amelsfoort”; „naer Rog.”; „naar A. de Haan”; „naar Meerhout”. Op de overige schetsen troffen we de volgende namen van „makers” aan: „Ackerdijck”; „Q.v.A.”; „Q. van Amelsfoort”; „L.v.d.B.”; „Barbiers”; „J. Barestraaten”; „Jan de Beijer”; „Blom”; „J.A. Cress”; „H.G.”; „J. van Goyen”; „Jan Grootveld”; „A. de Haan”; „Hausdorff”; „Hugo”; „J.A. Knip”; „Knip”; „n.M.”; „A. Martini”; „J. Meerhout”; „T. Meerhout”; „Minderhout”; „D. Nederveen”; „Palier”; „A. Rademaker”; „Rogmans”; „G. Schimmelpenning”; „Schoemaker”; „Jan van Son”; „Jan van de Velde”; „Versfeld”.

Er bestaat dus een grote verscheidenheid in namen die zouden moeten aantonen wie de maker van een tekening is. Onderlinge vergelijking van de schetsen maakt aannemelijk dat, gelet op de verschillende tekentechnieken, niet alle tekeningen door één en dezelfde persoon zijn vervaardigd, maar het overgrote deel is duidelijk wel van dezelfde hand.

Wij beperken ons nu tot de tekeningen van kastelen, die ons inziens zeker van dezelfde hand zijn. Ook de signeringen op deze tekeningen zijn zeer verschillend. We lezen: „Blom”, „H.G. naar Rogmans”, „H.G. naer Rog.”, „Hugo”, „Knip”, „n.M.”, „Palier” en „Versfeld”; „Rademaker”, „Rogmans”, „Schoemaker”, „J. van Son”, verder: 5x „J. Meerhout”, 2x „Meerhout”, 1x „J. Meerhout fecit”, 1x „T. Meerhout”, 1x „naar Meerhout”, en 3x ongesigneerd.

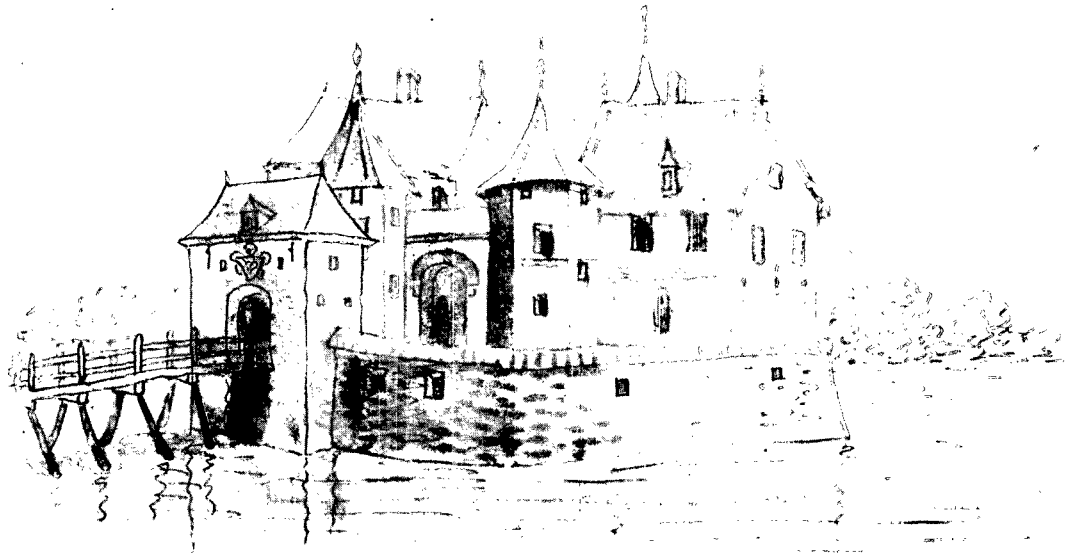
Een vergelijking met prenten uit het werk van Jakob Le Roy uit 1730¹⁹ toonde overtuigend aan dat een aantal is nagetekend uit dit boek. Op deze (overigens slechte natekeningen) staan geen of geheel andere signeringen dan op de illustraties in dat werk (zie tabel 1). Vastgesteld kan worden dat de signeringen op de schetsen van Wegenaar zijn verzonnen.

We vroegen ons af waarom voor de uitvoering van de door ons besproken tekeningen van de kastelen van Zeelst en Oerle alsook „Bijsterveld” en „ten Berg” te Oirschot door de tekenaar de naam Meerhout gekozen is. Er is een kunstschilder Johan Meerhout bekend, die leefde in de 17e eeuw en vermoedelijk te Gorinchem woonde. Hij schilderde voornamelijk landschappen en was werkzaam te Heusden, Dordrecht, Utrecht en Amsterdam. Meerhout

Tabel 1
Vergelijking van signeringen van afbeeldingen in het werk van Jakob Le Roy en die op de nagetekende versies in de verzameling Wegenaar.

Afgebeeld kasteel	Signering bij Jakob Le Roy	Signering op de schets in de verzameling W.
Cranendonk	linksonder: „Henricus Cause fecit” rechtsonder: „J. van Croes delin”	„Hugo”
Out-Herlaer	linksonder: „J. van Croes delin” rechtsonder: „Gasp: Bouttats sculp:”	ongesigneerd
Loon op Zandt	linksonder: Henri Caus”e facit” rechtsonder: „J. van Croes delin”	„H.G. naer Rog.”
Mierlo	linksonder: „J. van Croes delin” rechtsonder: „Gasp: Bouttats Sculp:”	„H.G. naar Rogmans”
't huis Waelre	„Harrewijn fecit”	ongesigneerd

19. J. Le Roy, *Groot Wereldlyk Tooneel des Hertogdoms van Brabant* ('s-Graavenhaage 1730, ongewijzigde heruitgave: Amsterdam 1980).

4 Huis Boonberg, tot Oerle.

Afb. 7
 Tekening van het „huis Boonberg” te Oerle, uit de verzameling „Falsificaties Wegenaar” (formaat: 18,8 x 11,5 cm, gesigneerd: „J. Meerhout”; Brabantica Collectie, Bibliotheek Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg). Zowel de afbeelding als de naam Boonberg berust op louter fantasie van de tekenaar.

schilderde in de stijl van Jan van Goyen en Aert van der Neer, hij overleed op 27 maart 1677.²⁰

Vergelijking van de door ons besproken afbeeldingen met de originele werken van de hiervoor bedoelde J. Meerhout, toonde geen enkele stijlverwantschap. Ook zijn van Meerhout geen afbeeldingen van de besproken gebouwen bekend.²¹

De huizen van Zeelst en Oerle en het huis „ten Berg” bestonden niet meer in de tijd dat Wegenaar tekende; het huis „Bijsterveld” nog wel, maar dit zal Wegenaar onbekend zijn geweest. Mogelijk heeft hij gedacht dat ook dit gebouw niet meer bestond. Het is mogelijk dat hij om deze reden voor de signering van deze tekeningen heeft gegrepen naar de naam van een bekend 17e eeuws schilder.

Conclusie en slot

Uit het bovenstaande moge blijken dat afbeeldingen die kunnen worden toegeschreven aan M.J.C. Wegenaar geen historische waarde hebben, ze lijken volledig te zijn ontsproten uit de fantasie van de tekenaar. Het is niet gebleken dat bijschrift en signering naar een reële situatie of een persoonsnaam verwijzen. Wij menen duidelijk aangetoond te hebben dat de drie besproken gebouwen, afgebeeld op tekeningen die zich in de verzameling Wegenaar bevinden, falsificaties zijn.

Wat Wegenaar er toe heeft bewogen deze prenten te maken is niet duidelijk. Mogelijk was er in die tijd een commercieel motief wat zulk soort prenten betreft. Ook past het vervaardigen van historische tekeningen in de mode van die tijd, waarin diverse amateur-historici zich hebben beijverd in onder meer het aanleggen van een „complete” verzameling afbeeldingen van kastelen/adellijke huizen welke in een bepaalde regio bestonden of ooit bestaan zouden hebben. In het geval een bepaalde historische prent moeilijk te verkrijgen of van een bepaald gebouw helemaal geen prent bekend was, wist Wegenaar deze lacune aan te vullen.

20. C. Kramm, *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters van den vroegsten tot op onzen tijd* (Amsterdam 1859), 3, 1088; Thieme-Becker, *Algemeines Lexicon der Bildenden Künstler* (Leipzig 1930), 24, 333.

21. Vriendelijke mededeling van mevrouw M.C. Kinkelder (Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, 's-Gravenhage).

Om de „echtheid” van zijn fantasie-afbeeldingen voor derden aannemelijk te maken, is het mogelijk dat Wegenaar in een aantal gevallen twee identieke schetsen maakte, waarvan de ene - met signering - moest doorgaan voor echt, terwijl de andere - zonder signering - mogelijk het te verhandelen exemplaar is geweest. Dat Wegenaar zijn schetsen niet (of nooit?) van zijn eigen naam heeft voorzien wijst er op dat hij er zich van bewust was onechte voorstellingen voor echt uit te dragen. In dit licht bezien is de term „falsificatie” op zijn plaats.

Afb. 8

Tweede schets van het „huis Boonberg” te Oerle, uit de verzameling „Falsificaties Wegenaar” (formaat: 10,2 x 8 cm, niet gesigneerd; Brabantica Collectie, Bibliotheek Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg). Zie ook afb. 7.

22. Met dank aan Jack P.G. van Hoek, beeldend kunstenaar te Eindhoven, voor zijn deskundige hulp bij de analyse van de tekeningen van de verzameling Wegenaar in de Brabantia Collectie van de Katholieke Universiteit Brabant te Tilburg.

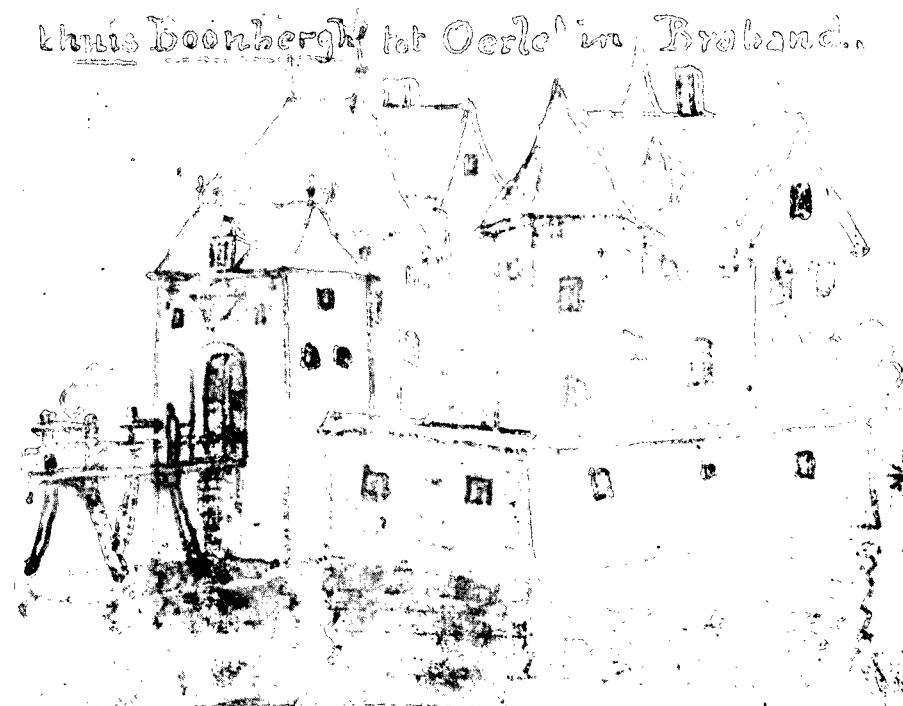
23. Het prentenkabinet Paulus Swaen te Geldrop bezit een vijftal tekeningen die aan Wegenaar moeten worden toegeschreven. Omstreeks 1985 is via antiquariaat „Minerva” te 's-Gravenhage een collectie tekeningen, die eveneens aan Wegenaar kunnen worden toegeschreven, in z'n geheel in één koop geveild. De heer Theo Aben te Son bezit een drietal tekeningen, voorstellende gevechtshandelingen te Eindhoven, die waarschijnlijk afkomstig zijn van Wegenaar. De bijschriften op die tekeningen luiden: „Eindhoven door Parma ingenomen 23 april 1583”, „Eindhoven door Parma belegerd 1582” en „Eindhoven verwoest bij Anjou”.

Zie met betrekking tot een onderzoek naar de activiteiten van Wegenaar ook de publicaties over de echtheid van een aantal Bossche schepenoorkonden in:

-Bavel, H. van, *Regestenboek van het archief van de Abdij van Berne 1134-1400* (Heeswijk 1984), XXVI-XXVII.

-Dillo, M., *Moderne Fälschung, Neuausfertigung oder „acte récrit”?*; Untersuchung der angeblichen Originale mittelalterlicher Schöffenerkunden von 's-Hertogenbosch, in: *Monumenta Germaniae Historica* Schriften, Band 33, IV (1988), 447-482, m.n. 448 en 482.

Met dank aan de heer P. Th. de Lange uit Eindhoven, die mij naar deze literatuur verwees.

Wij menen te hebben vastgesteld dat het zogeheten „huis Boonberg” te Oerle nooit heeft bestaan. Het huis „ten Berg” te Oirschot heeft een geheel andere bouwstijl gehad dan de tekening uit de collectie Wegenaar suggereert. Dat geldt in nog sterkere mate voor het nog steeds bestaande huis „Bijsterveld” te Oirschot. De tekening van „'t Slot te Zeelst” komt onmiskenbaar uit hetzelfde fantasie-brein en heeft dus geen enkele historische waarde.²²

Mogelijk zal iemand de gehele collectie nog eens grondiger onderzoeken. Daarbij zouden de volgende aandachtspunten in aanmerking komen:

- (1) inventarisatie van alle tekeningen die (mogelijk) van de hand van Wegenaar zijn²³,
- (2) welke bronnen Wegenaar heeft gebruikt,
- (3) onder welke signeringen heeft Wegenaar gewerkt, en
- (4) wat waren zijn motieven.